

Dabingový preklad a preklad titulkov: metodická príručka

Andrej Zahorák

Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre

Filozofická fakulta

Andrej Zahorák

**Dabingový preklad a preklad titulkov:
metodická príručka**

Nitra 2024

Recenzenti: prof. PhDr. Daniela Müglová, CSc.
Mgr. Lizaveta Madej, PhD.

Technická redakcia: PaedDr. Peter Horváth

Publikácia je výstupom projektu KEGA 038UKF-4/2022 Precedentnosť ako nástroj v testovaní a zdokonaľovaní interkultúrnej kompetencie študentov prekladateľstva.

© Andrej Zahorák, 2024

ISBN 978-80-558-2246-4

EAN 9788055822464

Obsah

Úvod.....	6
1 Preklad titulkov a titulkovanie	8
2 Dabingový preklad a úprava dialógov.....	14
3 Prepojenie audiovizuálnej teórie s praxou alebo: kde nadobudnúť potrebné zručnosti?	19
Záver	27
Literatúra	28

Zoznam obrázkov a tabuliek¹

Obr. 1	Klasifikácia titulkov podľa A. Künzliho (2024)	9
Obr. 2	Ukážka rozhrania titulkovacieho softvéru Subtitle Workshop	12
Obr. 3	Letná škola audiovizuálneho prekladu 2017	22
Obr. 4	Letná škola audiovizuálneho prekladu 2017	23
Obr. 5	Jesenná škola audiovizuálneho prekladu 2019: Špecifiká titulkov a titulkovania dokumentárnych filmov	23
Obr. 6	Jesenná škola audiovizuálneho prekladu 2019: Špecifiká titulkov a titulkovania dokumentárnych filmov	24
Obr. 7	Jesenná škola audiovizuálneho prekladu 2022: Dostupné filmové festivaly (preklad, titulkovanie, inklúzia)	24
Obr. 8	Jesenná škola audiovizuálneho prekladu 2022: Dostupné filmové festivaly (preklad, titulkovanie, inklúzia)	25
Obr. 9	Jesenná škola audiovizuálneho prekladu 2022: Dostupné filmové festivaly (preklad, titulkovanie, inklúzia)	25
Obr. 10	Workshop Preklad kultúrnych referencií a reálií – večná dilema dabingového prekladateľa	26
Obr. 11	Odborný seminár Kultúrny aspekt a jeho podoby v súčasnej translatológii	26
Tab. 1	Ilustratívna ukážka dialógovej listiny seriálu Die drei!!!	17

---

¹ Zdroj fotografií – archív Katedry translatológie FF UKF v Nitre

ÚVOD

Audiovizuálny preklad predstavuje oblasť, ktorej sa v súčasnej domácej i zahraničnej translatológii venuje čoraz väčšia pozornosť, a to z rôznych hľadísk – teoretického, metodologického, didaktického, a v neposlednom rade realizačného, resp. praktického. Ak by sme mali zdefinovať, čo majú jednotlivé typy audiovizuálneho prekladu spoločné, bolo by to prepojenie jazykovej, zvukovej a vizuálnej zložky, synchronnosť, nevyhnutné filtrovanie a transfer prvkov z východiskového do cieľového jazykového a kultúrneho priestoru (Paulínyová, 2016). V súvislosti s optimálnym prekladovým transferom je však nevyhnutné poznať konkrétne špecifiká jednotlivých typov audiovizuálneho prekladu vrátane pravidiel a usmernení (formálnych, technických, prekladových), pretože bez nich je vidina vyhotovenia adekvátneho prekladu – v našich intenciách prekladu titulkov a dabingového prekladu – nedosiahnuteľným eldorádom.

Predkladaná metodická príručka sumarizuje základné postupy a usmernenia týkajúce sa dvoch základných typov audiovizuálneho prekladu – prekladu titulkov a dabingového prekladu vrátane úpravy dialógových listín. Prvá kapitola poskytuje stručný exkurz do problematiky prekladu titulkov a titulkovania. Autor predkladá teoretické vymedzenie titulkovania a možnú klasifikáciu titulkov, sumarizuje základné usmernenia pri interlingválnom titulkovaní z priestorového i časového hľadiska, pričom neopomína titulkovacie programy, ktoré možno využiť pri výučbe audiovizuálneho prekladu ako aj pri profesionálnej výrobe titulkov. Predmetom druhej kapitoly je dabingový preklad a úprava dialógov z teoretického i praktického hľadiska. Poskytuje stručný teoretický prehľad základných typov dabingového prekladu a reflektuje formálne a prekladové špecifiká dabingového prekladu a úpravy dialógov, ktoré je potrebné dodržať pri dabingovom preklade, resp. adekvátne ich značiť do dialógovej listiny. Posledná kapitola predstavuje sumarizáciu podujatí venovaných audiovizuálnemu prekladu realizovaných na Katedre translatológie FF UKF v Nitre, ktoré poskytujú priestor na nadobudnutie potrebných (nielen) prekladateľských zručností, resp. tréning v rámci rôznych typov audiovizuálneho prekladu.

Publikácia je primárne určená pre študentstvo prekladateľstva – tlmočníctva a vyučujúcich audiovizuálneho prekladu, využitie však môže nájsť aj u začínajúcich audiovizuálnych prekladateľiek a prekladateľov.

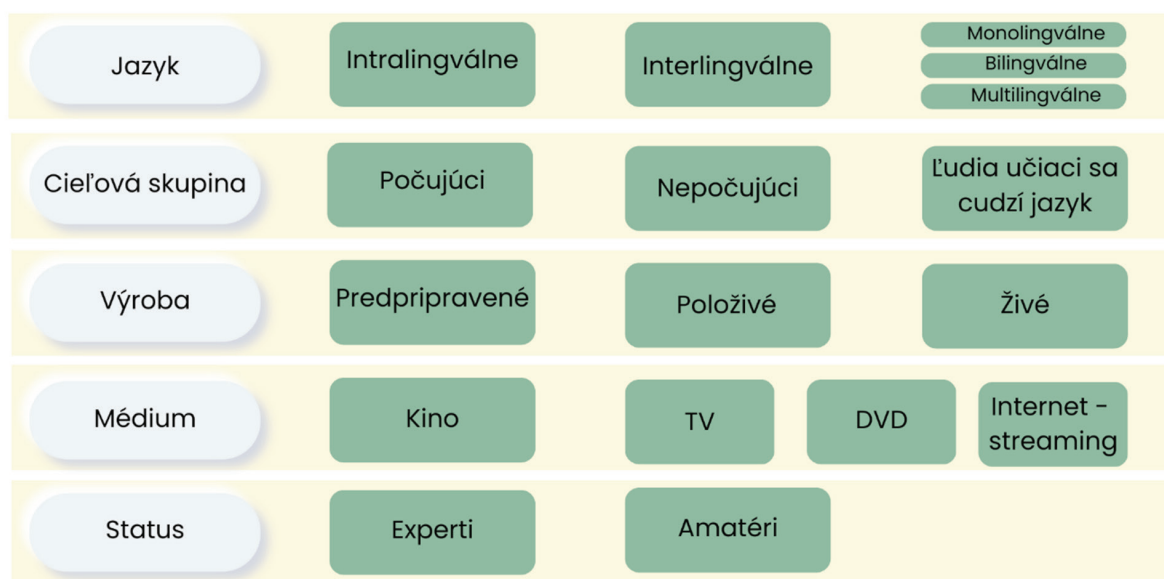
1 PREKLAD TITULKOV A TITULKOVANIE

Titulkovanie je jedným zo základných a frekventovane využívaných typov audiovizuálneho prekladu. Ide o dvojitý typ transferu – z ústneho do písomného kódu a zároveň z východiskového do cieľového jazyka, pričom je potrebné, aby synchrónne plynul s obrazovou a zvukovou zložkou (Caimi – Perego, 2002). Titulkovanie predstavuje prenos lingvistickej zložky audiovizuálneho diela z originálneho do cieľového jazyka, počas ktorého nastáva zmena ústneho kódu na písomný, ktorý býva zobrazený synchrónne s originálnou jazykovou zložkou v spodnej časti obrazovky (Paulínyová, 2016). Podľa Díaz-Cintasa (2008, in: Ukušová, 2020) lingvistická zložka pri preklade titulkov zahŕňa:

- originálne prehovory postáv realizované na obraze alebo mimo obrazu;
- diskurzívne prvky, ktoré sa zobrazujú na obrazovke (písmená, vsuvky, grafity, cedulky a pod.);
- ďalšie diskurzívne prvky patriace do zvukovej zložky (piesne, hlasy z televízie, rádia, počítača).

V zahraničnej odbornej literatúre nachádzame viaceré klasifikácie titulkov zohľadňujúce technické, lingvistické, časové či distribučné hľadisko. Künzli (2024) v súlade s Díaz-Cintasom – Remaelovou (2021) a Gambierom (2013) predkladá komplexnú klasifikáciu titulkov, pri ktorej zohľadňuje nasledujúce kritériá: jazyk, cieľovú skupinu, výrobu, médium, status.

Obr. 1 Klasifikácia titulkov podľa A. Künzliho (2024)

V rámci jazyka sa rozlišujú intralingválne titulky (titulkovanie) – ide o transfer z ústnej do písomnej podoby v rámci jedného jazyka; interlingválne titulky – ide o transfer z ústnej do písomnej podoby z východiskového do cieľového jazyka. Interlingválne titulky môžu byť monolingválne – zobrazované v jednom jazyku; bilingválne – zobrazované v dvoch jazykoch (napríklad nemecké a francúzske titulky vo Švajčiarsku), multilingválne – ak si diváci môžu vybrať titulky z ponuky viacerých jazykov (napríklad na streamingových platformách).

Druhým kritériom je cieľová skupina, pričom sa rozlišujú titulky pre počujúcich a pre nepočujúcich, resp. pre osoby s poruchou sluchu. Keďže titulky sa využívajú aj v súvislosti s učením sa cudzích jazykov v školskom či mimoškolskom prostredí, osobitým kritériom v rámci cieľovej skupiny sú ľudia učiaci sa cudzí jazyk. V rámci výroby možno rozlišovať tri typy titulkov – predpripravené (zhotovené vopred), položivé (vytvárajú sa istý čas vopred, ale môžu sa prehrávať iba v rovnakom čase ako živé vysielanie) a živé (vytvárajú a prehrávajú sa priamo počas procesu vysielania). Ďalším kritériom je médium, v rámci ktorého sa rozlišujú titulky zhotovené pre kino, televízne vysielanie, DVD či streamingové vysielanie. Posledné kritérium zohľadňuje status osôb, ktoré titulky zhotovujú. Rozlišujú sa odborníci, ktorí sa titulkovaniu venujú profesionálne a amatéri, ktorí titulkujú v rámci voľného času.

Preklad titulkov možno chápať ako transfer zvukovej roviny pôvodného audiovizuálneho diela do písomnej podoby v cieľovom jazyku, ktorý sa vyznačuje viacerými časovými a priestorovými obmedzeniami. Keďže tieto obmedzenia v zásadnej miere ovplyvňujú a zároveň predurčujú výslednú podobu titulkov, je nevyhnutné, aby s nimi študentstvo (titulkári) boli vopred oboznámení, resp. aby teoreticky i prakticky ovládali základné pravidlá titulkovania. V stručnosti priblížime dve základné hľadiská – priestorové a časové, ktoré tvoria základnú „výbavu“ každého titulkára.

V rámci **priestorového hľadiska** je pri preklade titulkov potrebné zohľadniť nasledujúce skutočnosti (pozri Perez a kol., 2024; Perez – Hodáková, 2021; Pošta, 2011; Karamitroglou, 1998):

- **umiestnenie titulku** – v slovenskom kultúrnom a mediálnom priestore je titulok zvyčajne umiestnený v spodnej časti obrazovky. Spodný riadok titulkov by sa mal nachádzať aspoň v 1/12 z celkovej výšky obrazovky alebo plátna nad spodným okrajom. Je to z dôvodu, aby divák mohol nerušene čítať titulky a zároveň sledovať audiovizuálne dielo.
- **počet riadkov titulku a počet znakov v jednom riadku titulku** – odporúča sa využívať maximálne dvojriadkový titulok zarovnaný na stred (v ideálnom prípade by prvý titulok mal byť kratší než druhý), pretože väčší počet riadkov by zaberol viac obrazu a zároveň pri ňom možno predpokladať problematickejšiu recepciu audiovizuálneho diela. Pri počte znakov na riadok treba zohľadniť skutočnosť, pre aký typ média sú titulky určené – televízne vysielanie, DVD, kinodistribúciu a pod. Umiestnenie titulku a počet znakov na riadok v podstate predstavujú technické parametre, ktoré titulkárovi stanoví zadávateľ a ktoré musí dodržať. V slovenskom priestore sa v rámci televízneho vysielania odporúča maximálne 37 znakov na riadok vrátane medzier, pri DVD nosičoch 40 – 42 znakov na riadok, streamingových platformách 42 znakov na riadok, kinách 42 – 45 znakov na riadok. Využívanie maximálnej hranice titulkov je však potrebné dôsledne zväziť vzhľadom na optimálnu recepciu audiovizuálneho diela. Divák chce totiž v prvom rade sledovať film, nie „iba“ čítať titulky a otáčať hlavu zo strany na stranu ako na tenisovom zápase.

- **segmentáciu** – členenie významov do sémantických celkov. Zjednodušene povedané – ide o správne rozdelenie titulku, ktoré zohľadňuje prirodzenú štruktúru vety, plynulosť výpovede, logickú a gramatickú spojitosť medzi jednotlivými slovami či frázami. K rozdeleniu titulku by napríklad nemalo dochádzať medzi predložkou a podstatným menom, medzi časťami zložených slovesných tvarov, medzi prívlastkom a vzťažným podstatným menom.
- **kondenzáciu** – v súvislosti s priestorovým obmedzením titulkov prekladateľ uprednostňuje kratšie formulácie, preferuje kratšie vety namiesto dlhých súvetí, vypúšťa tzv. slovnú vatu, redundantné slová a pod. Kondenzácia sa môže realizovať na úrovni slova a slovných spojení, a to prostredníctvom: univerbizácie – uprednostnenia jednoslovného pomenovania pred viacslovným; využitím kratších synonymických výrazov a spojení; používaním čísel v ich grafickej a nie slovnej podobe; vynechaním opakujúcich sa slov, pokiaľ sa tým nezmení zmysel výpovede; vypustením slovnej vaty, ktorá je charakteristická pre spontánny rečový prejav.

Segmentácia a kondenzácia by vždy mali byť využité s cieľom sprostredkovať významovo ucelený a gramaticky správny dialóg v súlade s obrazovou a zvukovou rovinou originálu, ako aj s cieľom zabezpečiť čo možno najoptimálnejšiu recepciu čítania titulku, resp. audiovizuálneho diela vo všeobecnosti.

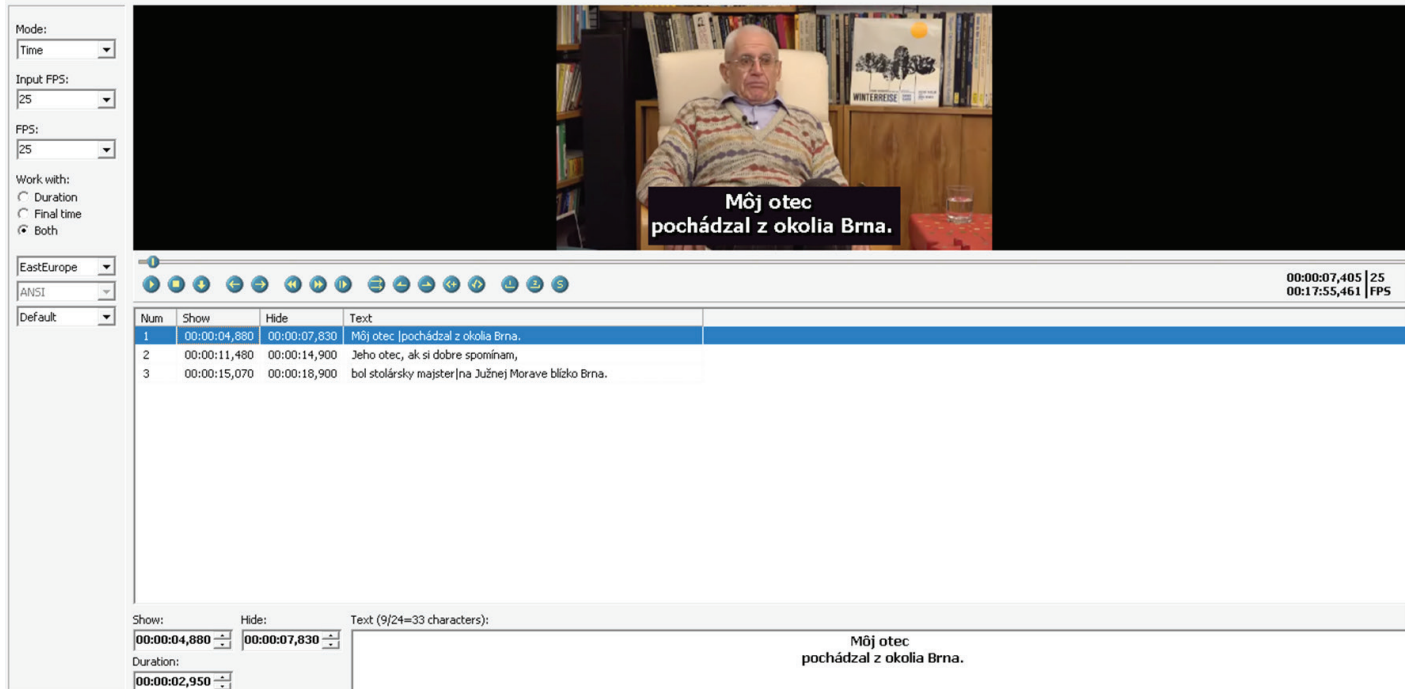
Druhou relevantnou súčasťou titulkovania je **časové hľadisko** (časovanie). Titulkár pracuje s parametrami, ktoré definujú načasovanie titulku – zobrazenie a čas trvania na obraze, aby mal divák dostatok času na jeho prečítanie. V prácach významných teoretikov a praktikov (Luyken, 1991; Karamitroglou, 1998; Pošta, 2011) nachádzame odporúčanie načasovať titulok v odstupe $\frac{1}{4}$ sekundy po začatí repliky (prehovoru postavy), ukončenie jeho zobrazovania by ideálne malo nastať vo chvíli, keď sa prehovor skončí.

Pri zobrazení titulku na obraze je potrebné zohľadniť optimálnu rýchlosť čítania berúc do úvahy anticipovaného recipienta (dospelého diváka, detského diváka, diváka s poruchou sluchu a pod.) vrátane žánru a špecifik konkrétneho audiovizuálneho diela. Pri časovaní titulkov sa vychádza z parametra CPS (angl. *characters per second*), teda počtu znakov, ktoré má divák prečítať za sekundu. V slovenskom priestore tento parameter za ideálnych podmienok predstavuje u dospelého diváka 12 – 14 znakov za sekundu, u detského diváka 10 – 12 znakov za sekundu. Pri minimálnom zobrazení titulku na obraze sa pracuje s hodnotou 1 – 1,5 sekundy, pri maximálnom čase zobrazenia s hodnotou 6 sekúnd. Samozrejme, vždy je potrebné zohľadniť požiadavky zadávateľa, ktoré sa môžu líšiť napríklad v závislosti od cieľového média (Perez a kol., 2024).

Okrem zohľadnenia špecifik v priestorovej a časovej rovine by titulkár nemal podceňovať ani správne používanie interpunkcie, ktorá zohráva dôležitú úlohu pri recepcii titulku. Optimálna interpunkcia totiž divákovi poskytuje informáciu, že prehovor sa skončil, stále trvá, myšlienka sa rozvíja a pod.

Nazdávame sa, že zavedenie seminárov z audiovizuálneho prekladu (titulkovania a dabingového prekladu) do jazykových či prekladateľských študijných programov je nielen atraktívne, ale aj žiaduce, a to v súvislosti s dopytom po profesionálne pripravených audiovizuálnych prekladateľoch a prekladateľkách. Stotožňujeme sa s názorom Poštu (2014), že v ideálnom prípade by predmetné kurzy nemali reflektovať iba najväčšie svetové jazyky (angličtinu či nemčinu), mali by byť dostupné aj pre všetky jazykové kombinácie, ktoré sa na škole vyučujú. Každý jazyk je totiž špecifický svojou morfológiou, syntaxou, a jazykové špecifiká je potrebné zohľadniť aj pri formálnych požiadavkách na titulky (v premietnutí sa na dabingový preklad a úpravu dialógov aj pri kvalitatívnej či kvantitatívnej úprave).

Pri interlingválnom i intralingválnom titulkovaní je nevyhnutné pracovať s technológiami, resp. s titulkovacími softvérmi (programami). V začiatkoch odporúčame využiť bezplatné titulkovacie softvéry ako napríklad AegiSub, Subtitle Edit či Subtitle Workshop, prostredníctvom ktorých si študentstvo osvojí základné titulkovacie zručnosti. K dispozícii sú aj platené titulkovacie softvéry ako napríklad Spot či ZOO Subs. Keďže viaceré komerčné nástroje AVP sú spolpatnené, vyučujúci zvyknú používať funkcie titulkovania v bežných CAT nástrojoch, ktoré sa nazývajú nástroje prekladateľského prostredia (TEnT). Mnohé z nich ponúkajú akademické partnerské programy a univerzitám poskytujú svoje nástroje, vzdelávacie materiály alebo bezplatnú certifikáciu. Ich výhoda spočíva v možnosti využívania viacerých funkcií ako napríklad manažment terminológie, prekladová pamäť či strojový preklad (Perez – Secara – Zahorák, 2022).

Obr. 2 Ukážka rozhrania titulkovacieho softvéru Subtitle Workshop

V začiatkových fázach výučby interlingválneho titulkovania možno využiť bezplatný titulkovací softvér Subtitle Workshop, ktorý umožňuje tvorbu titulkov v bežných formátoch ako .srt., .sub či .ass. Rozhranie programu

je pomerne jednoduché a prehľadné, výhodou je dostupnosť programu, možnosť okamžitého prehratia videa s nasadenými titulkami (čo značne uľahčuje časovanie titulkov, resp. prípadné zmeny v časovaní) či kontrola pravopisu.

2 DABINGOVÝ PREKLAD A ÚPRAVA DIALÓGOV

Podstata dabingu spočíva v prenesení jazykovej zložky audiovizuálneho diela z východiskového do cieľového jazyka, pričom nahovorený text má adekvátnym a synchronným spôsobom sprostredkovať recipientom pôvodnú jazykovú komunikáciu. Paulínyová (2017) pod adekvátnosťou chápe jazykovú stránku diela, teda autentickosť a prirodzenosť dialógov vrátane sprostredkovania významovej roviny, pod synchronnosťou technickú rovinu, teda frázovanie, časovanie a pohyby pier.

V rámci základnej klasifikácie sa rozlišuje 5 typov dabingového prekladu (Zahorák – Perez, 2024; Paulínyová, 2017):

- **televízny dabingový preklad** – ide o prenos verbálnej zložky audiovizuálneho diela s cieľom vytvoriť ilúziu jazykovej komunikácie originálneho znenia prostredníctvom synchronnej, fonetickej a artikuláčnej zhody dabingových hercov s hercami v pôvodnom znení.
- **filmový dabingový preklad (kinodabing)** – ide o dabing využívaný v kinodistribúcii. Zameriava sa na vytvorenie ilúzie jazykovej komunikácie v origináli (rovnako ako televízny dabing), jeho špecifikum však spočíva v práci s viacerými verziami dialógovej listiny (ak ide o veľké medzinárodné projekty, audiovizuálne dielo vo finálnej podobe nesmie pred oficiálnou premiérou nikto vidieť), pričom sa kladie väčší dôraz na úpravu dialógov. Dôvodom je, že plátno v kine je v porovnaní s televíznou obrazovkou niekoľkonásobne väčšie, takže prípadné nedostatky v úprave môžu viac „biť“ do očí.
- **slepý dabingový preklad (rýchlodabing)** – ide o typ dabingu, pri ktorom sa originálna stopa stlmí a prekryjú ju hlasy dabingových hercov. Dôraz sa pritom nekladie na kvalitatívnu, ale na kvantitatívnu zhodu. Inými slovami – repliky v origináli a v preklade majú mať totožnú, resp. približnú dĺžku.
- **preklad hovoreného komentára** – ide o spôsob prenosu jazykovej zložky audiovizuálneho diela, pričom text nahovorený dabingovými hercami má na diváka pôsobiť autentickým dojmom. Ten je možné dosiahnuť ponechaním pôvodnej zvukovej stopy (jazykovej zložky), ktorá sa stlmí a prekryje ju hlas dabingového herca. Nová jazyková zložka je v porovnaní s originálnou kratšia, aby odznel a doznel pôvodný hlas postavy na začiatku a konci repliky. Pri preklade hovoreného komentára je podstatné zachovať kvantitatívnu zhodu (dĺžku jednotlivých replík). Zahraničné teoretické zdroje zvyknú rýchlodabing a hovorený komentár označovať strešným pojmom voice-over.
- **preklad audiokomentára** – ide o spôsob prenosu obrazovej zložky pôvodného audiovizuálneho diela prostredníctvom zmeny vizuálneho kódu na kód verbálny. Pre zrakovo znevýhodnených recipientov sa stručne popisujú dôležité prvky na pochopenie audiovizuálneho diela (prostredie, situácia, postavy, ich konanie, mimika, gestá a pod.).

Dabingový proces má viacero fáz (predprodukčnú, produkčnú, postprodukčnú), na ktorých sa podieľajú viacerí odborníci (dabingový prekladateľ, úpravca, dramaturg, dabéri, dabingový režisér, produkčný, asistent réžie a ďalší). Pre potreby tejto publikácie, ktorá poskytuje základné usmernenia, ktorými sa majú riadiť začínajúci

audiovizuálni prekladatelia a prekladateľky, prípadne vyučujúci audiovizuálneho prekladu, sa zameriame iba na „úlohy“ a špecifiká práce dvoch aktérov – dabingového prekladateľa a úpravcu.

Dabingový prekladateľ a úpravca dialógov (niekedy nazývaný aj úpravca dialógových listín alebo iba úpravca) zvyčajne pracujú s dabingovou referenciou (videosúborom) a dialógovou listinou. V závislosti od zadávateľa však môžu mať k dispozícii aj ďalšie referenčné materiály ako napríklad kreatívnu listinu, lokalizačný list, zoznam kľúčových mien a fráz a pod. (Kompasová, 2023). V súčasnej audiovizuálnej praxi sa často stáva, že preklad a úpravu vykonáva jedna osoba. Preto je dôležité vedieť, aké typy informácií a akým spôsobom je potrebné zaznačiť do dialógovej listiny. Predkladáme sumarizáciu formálnych a všeobecných prekladových špecifik dabingového prekladu a úpravy dialógov (Zahorák – Perez, 2024):

- pri dabingovom preklade je potrebné využívať fonetický prepis mien, priezvisk, geografických názvov a pod. – cudzie mená, priezviská, názvy miest, obcí, firiem, spoločností treba vždy uvádzať vo fonetickej transkripcii – v podobe, v akej ju má dabingový herec vysloviť.
- prepis čísel – čísla a roky by sa mali v dialógovej listine prepisovať v ľahko dešifrovateľnom tvare, napr. 15-teho mája, 23.teho januára (hoci uvedená podoba zápisu s pádovou príponou a spojovníkom, resp. s bodkou, nezodpovedá pravidlám slovenského pravopisu). Prekladateľ sa musí usilovať o to, aby sa čísla dobre čítali dabingovým hercom.
- značenie textov na obraze – zaznačovať by sa mali texty vyskytujúce sa v obrazovej rovine audiovizuálneho diela (napr. titulky). Zvyčajne sa značia tučným typom písma.
- nevyhnutné je značenie nezrozumiteľných dialógov – väčšinou sa značia v okrúhlych zátvorkách pomocou slovného spojenia nezrozumiteľná vrava (NEZR. VRAVA), prípadne nezrozumiteľný dialóg (NEZR. DIALÓG)
- rovnako je potrebné zaznačiť všetky pazvuky – napríklad ak postava kašle, dychčí, stoná a pod. Pazvuky sa značia v okrúhlych zátvorkách pred prehovorom, napr. (POVZDYCH), (KAŠLE)
- značenie emócií – potrebné je zaznačiť emócie ako smiech, plač, nárek a pod. Ak je to relevantné, emócie treba bližšie špecifikovať – napr. ak herec niečo povie ironicky, veselo, zúfalo, podráždene a pod. S emóciami súvisí aj intenzita prehovoru, ak napríklad postava kričí či šepká, tieto informácie je potrebné zaznačiť v okrúhlych zátvorkách pred prehovor.
- mimoriadne dôležité je pri každom prehovore zaznačiť informáciu, či sa realizuje v obraze alebo mimo obrazu. Ak sa postava nachádza mimo obrazu alebo jej nevidieť ústa, táto informácia sa značí pred prehovorom skratkou (mo). Rovnako sa zvykne používať aj skratka (z mo) – z mimo obrazu do obrazu a (do mo) – z obrazu do mimo obrazu. V ostatných prípadoch sa používa označenie (vo) – v obraze.
- potrebné je zaznačiť aj tzv. „vedľajšie“ zvukové efekty – ak sa dialóg uskutočňuje telefonicky, cez skype, za zatvorenými dverami a pod., tieto informácie sa zaznačia v okrúhlych zátvorkách pred prehovor.

- značenie pauzy – značí sa krátka /./, stredná /../ a dlhá /.../ pauza. Ich značenie je potrebné z dôvodu uľahčenia frázovania textu.

Dabingový preklad je jediný typ prekladu, pri ktorom sa značenie viacerých prekladateľských riešení (alternatív) nepovažuje za nekompetentnosť. Práve naopak, ich poskytnutie je prejavom zodpovedného prístupu prekladateľa (úpravcu), ktorý vníma dabingový preklad ako komplexný proces, pričom si uvedomuje, že jeho preklad nepredstavuje výsledný produkt.

- uvádzanie alternatívy – v praxi sa často stáva, že preložená replika je príliš dlhá a dabingový herec ju nestihne „napasovať“ hercovi do úst. Ak má dabingový prekladateľ (úpravca) pochybnosti, že replika by mohla byť príliš dlhá, uvedie jej skrátenú verziu. Túto označí v lomených zátvorkách ako alternatívu /alt/
- poznámky prekladateľa – v prípade, ak chce prekladateľ (úpravca) upozorniť napríklad na opakujúcu sa repliku, ktorú je potrebné zachovať, slovnú hračku či reáliu, môže využiť poznámku v podobe *Pozn. prekl., v ktorej stručne priblíži, o čo ide.

Začiatok dialógu	Koniec dialógu	Postava	Dialóg	Preklad
00:03:00	00:03:02	KOMISÁR	Wie oft muss ich es noch sagen? Polizeiarbeit...	(vo) Kolkokrát to mám zopakovať? Prácu polície...
00:03:03	00:03:04	KIM	...ist Aufgabe der Polizei.	(vo) ... nechaj na policajtov.
00:03:04	00:03:06	KOMISÁR	Hm.	(vo) (SÚHLASNE ZAHMKÁ)
00:03:13	00:03:15	KIM	Da ist ja kaum noch was drin.	(vo) Veď tu skoro nič nezostalo / alt. Skoro nič tu nie je./
00:03:15	00:03:17	KOMISÁR	Ist ja auch schon das dritte Mal diesen Monat, dass ich dich nach Hause bringen muss. Finger weg!	(NADÝCHNE SA) (vo) Tento mesiac je to už tretíkrát, čo ťa musím odviezť domov. (mo) Ruky preč!

Tab. 1 Ilustratívna ukážka dialógovej listiny seriálu Die drei!!!

Dôležité je zachovať náležitú formálnu úpravu dialógovej listiny, ktorá pozostáva z titulnej strany, zoznamu postáv a prepisu jednotlivých dialógov. Prekladateľ (úpravca) by mal rešpektovať pokyny zadávateľa, vo všeobecnosti však platí, že sa využíva bezpätkové písmo Times New Roman alebo Verdana s veľkosťou 14 a riadkovanie 1, 5.

Dabingový úpravca (prípadne dabingový prekladateľ, ak preklad a úpravu vykonáva jedna osoba), pracuje s dialógovou listinou, pričom dialógy prispôsobuje artikulačným, mimickým, kinetickým pohybom a gestike, ktorá sa odráža na vizuálnej rovine diela, a to tak, aby dialógy postáv boli živé, autentické, aby bola zachovaná nadväznosť replík (téma – réma) a zároveň, aby boli funkčnými významovými náprotivkami originálu. Úpravca vykonáva v dialógovej listine zmeny s cieľom dosiahnuť čo možno najlepšiu jazykovú (kvantitatívnu, kvalitatívnu, rytmickú) zhodu (Paulínyová, 2017). V prípade kvantitatívnej zhody ide o zachovanie dĺžky viet a jednotlivých replík. Veľmi jednoduchý, avšak efektívny postup je čítať si svoje riešenia nahlas a zreteľne, a pritom sledovať, či sa dokážu „napasovať“ do hercových úst. V prípade kvalitatívnej zhody ide o zachovanie zhody v spôsobe artikulácie. Podstatné je zamerať sa predovšetkým na otvorené samohlásky (a, o) a labiálne spoluhlásky (b, p, m, v, f), ktoré možno odčítať z pier. Rytmická úprava smeruje k zjednoteniu rytmu replík vo východiskovom a cieľovom jazyku.

**3 PREPOJENIE AUDIOVIZUÁLNEJ TEÓRIE
S PRAXOU ALEBO: KDE NADOBUDNÚŤ
POTREBNÉ ZRUČNOSTI?**

Výborný stimul a zároveň priestor na rozvoj kompetencií a zručností v oblasti audiovizuálneho prekladu (dabingového prekladu a titulkovania) poskytujú prednášky, semináre či prakticky orientované workshopy z oblasti audiovizuálneho prekladu, ktoré vedú odborníci a odborníčky z audiovizuálnej praxe. Na takýchto podujatiach si študentstvo konfrontuje a zároveň rozvíja získané vedomosti a zručnosti, nadobúda predstavu o fungovaní audiovizuálnej praxe v širších súvislostiach, pričom nemenej dôležitým faktorom je nadväzovanie kontaktov s potencionálnymi budúcimi zamestnávateľmi. Katedra translatológie FF UKF v Nitre pravidelne organizuje viaceré podujatia zamerané na audiovizuálny preklad, ktoré sa u študentstva i širšej verejnosti tešia veľkej obľube.

K prvým podujatiam takéhoto druhu patrí *Preklad a film* (2011) a *Ateliér prekladu pre audiovizuálne médiá*, neskôr *Ateliér audiovizuálneho prekladu* (2012, 2013, 2014, 2015), ktorého iniciátorkou a organizátorkou bola Emília Perez. Podujatie poskytlo jedinečný priestor na prednášky a diskusie reflektujúce problematiku dabingu v kinách a televíziách, dabingového prekladu a úpravy dialógov, dramaturgie dabingu, špecifik interlingválneho titulkovania, titulkovania pre nepočujúcich, audiodeskripcie či výučby audiovizuálneho prekladu v univerzitnom prostredí. Katedra translatológie FF UKF v Nitre od roku 2010 organizuje podujatie *Tvorivé prekladateľské reflexie*, na ktorom odznelo množstvo podnetných prednášok, diskusií či workshopov s poprednými domácimi odborníkmi a odborníčkami z oblasti literatúry, umeleckého, audiovizuálneho prekladu, filmového priemyslu, vydavateľského sektora a pod. Z prednášajúcich možno spomenúť napríklad Jána Štrassera, Milana Richtera, Mirku Brezovskú, Evu Mládekovú, Evu Melichárkovú, Jaroslava Hochela, Michala Hvoreckého, Michala Domonkoša a mnohých ďalších. Vďaka trinástim zorganizovaným ročníkom podujatie patrí k najstarším a „najtrvácnejším“ svojho druhu v domácom akademickom prostredí.

Rovnako nemožno opomenúť Letné a jesenné školy audiovizuálneho prekladu. Prvý ročník *Letnej školy audiovizuálneho prekladu* sa na Katedre translatológie FF UKF v Nitre uskutočnil v roku 2017. V rámci týždňového podujatia sa študentstvo a začínajúci audiovizuálni prekladatelia a prekladateľky zúčastnili workshopov zameraných na dabingový preklad (workshop viedla Lucia Paulínyová), preklad titulkov (workshop viedla Emília Perez), titulkovanie pre nepočujúcich a audiokomentár (workshop viedli Emília Perez a Francesca Raffi).

Mimoriadny úspech zaznamenala *Letná škola audiovizuálneho prekladu 2021* s názvom *Preklad, technológie a inklúzia*. Súčasťou štvordňového podujatia boli prednášky, workshopy a diskusie s renomovanými domácimi a zahraničnými odborníkmi a odborníčkami zamerané na autorské práva v audiovizuálnom preklade; profesijné aspekty práce prekladateľa audiovizuálnych textov. Posledný deň podujatia bol venovaný vzdelávaniu učiteľov a lektorov v oblasti audiovizuálneho prekladu a dostupnosti médií v Európe. Letnej školy audiovizuálneho prekladu pre učiteľov a lektorov, ktorú organizovalo šesť programov zo siete European Master's in Translation (EMT) sa zúčastnilo takmer 400 účastníkov z celého sveta – Európy, USA, Kanady, Argentíny,

Brazílie, Čile, Venezuely, Indonézie, Peru, Kataru, Saudskej Arábie, Číny či Austrálie. Podujatie sa zaradilo medzi najväčšie odborné podujatia univerzity s bohatou medzinárodnou účasťou.

Prvý ročník *Jesennej školy audiovizuálneho prekladu* sa uskutočnil v roku 2019 a zameriaval sa na špecifiká titulkov a titulkovania dokumentárnych filmov. V prakticky orientovanom workshope, ktorý viedol Kristijan Nikolić z Katedry anglistiky na Univerzite v Záhrebe, sa študentstvo oboznámilo s postupmi a stratégiami titulkovania a voice-overu dokumentárnych filmov. Doposiaľ posledný ročník *Jesennej školy audiovizuálneho prekladu* sa uskutočnil v roku 2022 a zameriaval sa na problematiku dostupnosti filmových festivalov z aspektu prekladu, titulkovania a inklúzie. Na podujatí vystúpili filmový publicista a knižný redaktor Jaroslav Hochel, ktorý sa v prednáške zameral na stratégie prekladu názvu filmov, a titulárka Lucia Čuriová, ktorá študentstvu priblížila spoluprácu s filmovými festivalmi z pohľadu prekladateľky a titulárky. Druhý deň podujatia otvorila Emília Perez prednáškou, ktorá poskytla exkurz do problematiky dostupnosti a inklúzie, pričom zdôraznila nevyhnutnosť inkluzívneho dizajnu podujatí pre divákov so špecifickými potrebami. Ďalším vystupujúcim bol zástupca slovenskej komunity Nepočujúcich, koordinátor umeleckých projektov pre Nepočujúcich Michal Hefty, ktorý sa zameral na zmapovanie úskalí, ktorým môžu čeliť Nepočujúci v prípade účasti na kultúrnych podujatí. Jesennú školu audiovizuálneho prekladu uzavrela diskusia s riaditeľkou medzinárodného filmového festivalu Jeden svet Evou Križkovou. Debatovalo sa o aspektoch dostupnosti a inklúzie z pohľadu organizátora filmových festivalov.

V rámci projektu KEGA 038UKF-4/2022 *Precedentnosť ako nástroj v testovaní a zdokonaľovaní interkultúrnej kompetencie študentov prekladateľstva*, ktorý bol realizovaný na Katedre translatológie FF UKF v Nitre v rokoch 2022 – 2024, sa taktiež uskutočnili viaceré podujatia reflektujúce problematiku audiovizuálneho prekladu z didaktického, sociologického i praktického (prekladateľského) hľadiska. Išlo o už zmienené tri ročníky podujatia *Tvorivé prekladateľské reflexie*, workshop *Preklad kultúrnych referencií a reálií – večná dilema dabingového prekladateľa*, ktorý viedla dabingová prekladateľka a úpravkyňa dialógov Anna Kompasová. Študentstvo si na ňom vyskúšalo preklad vybranej časti autentickej dabingovej listiny, v ktorej sa vyskytli kultúrne referencie a reálie, pričom sa diskutovalo o využitelných prekladateľských postupoch a stratégiách, ktoré v dabingovom preklade determinujú viaceré faktory.

V roku 2024 sa uskutočnil odborný seminár *Kultúrny aspekt a jeho podoby v súčasnej translatológii*, ktorý ponúkol odbornej verejnosti i študentstvu prekladateľstva-tlmočníctva sériu prednášok a workshop, ktoré prepájajú teoretické uvažovanie o kultúrnych špecifikách s prekladateľskou (tlmočnickou či audiovizuálnou) praxou a jej aktuálnymi požiadavkami. Na seminári vystúpili Adriána Ingrid Koželová, ktorá vo svojej prednáške priblížila dôležitosť rozvíjania (nielen) kultúrnej kompetencie; ďalšia vystupujúca, Blanka Jenčíková, sa zamerala na interkultúrne špecifiká konzekutívneho tlmočenia v automobilovom priemysle. Podujatie uzatvoril workshop s Annou Kompasovou, na ktorom si účastníci a účastníčky vyskúšali preklad kultúrnych referencií zastúpených v audiovizuálnom diele.

Fotogaléria podujatí

Obr. 3 Letná škola audiovizuálneho prekladu 2017

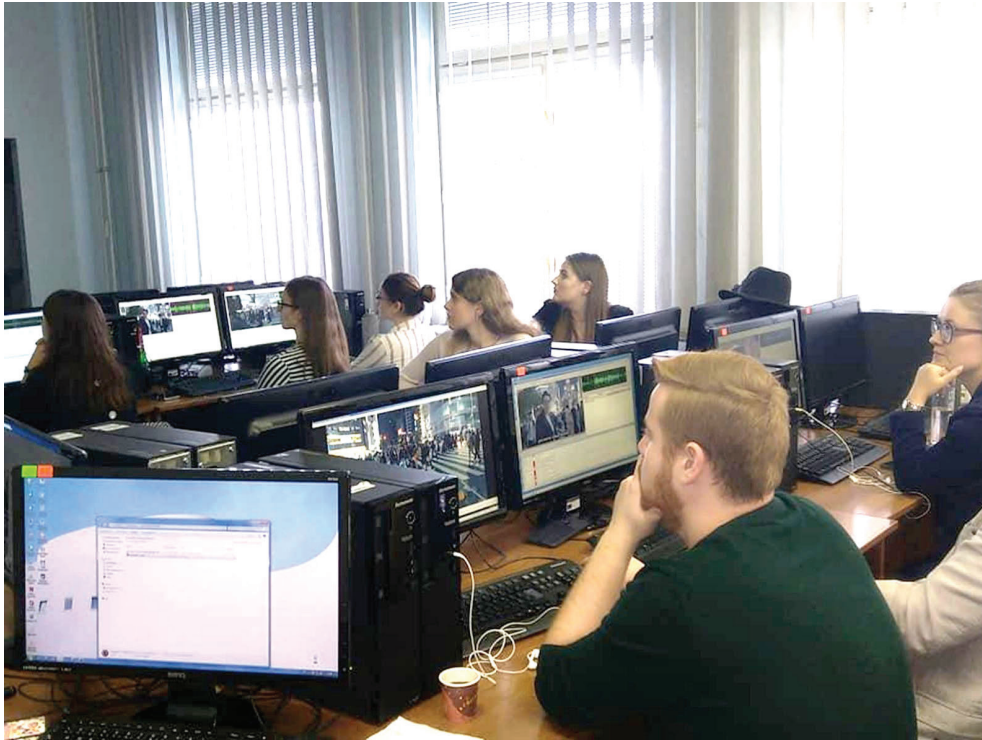

Obr. 4 Letná škola audiovizuálneho prekladu 2017

Obr. 5 Jesenná škola audiovizuálneho prekladu 2019: Špecifiká titulkov a titulkovania dokumentárnych filmov

Obr. 6 Jesenná škola audiovizuálneho prekladu 2019: Špecifiká titulkov a titulkovania dokumentárnych filmov

Obr. 7 Jesenná škola audiovizuálneho prekladu 2022: Dostupné filmové festivaly (preklad, titulkovanie, inklúzia)

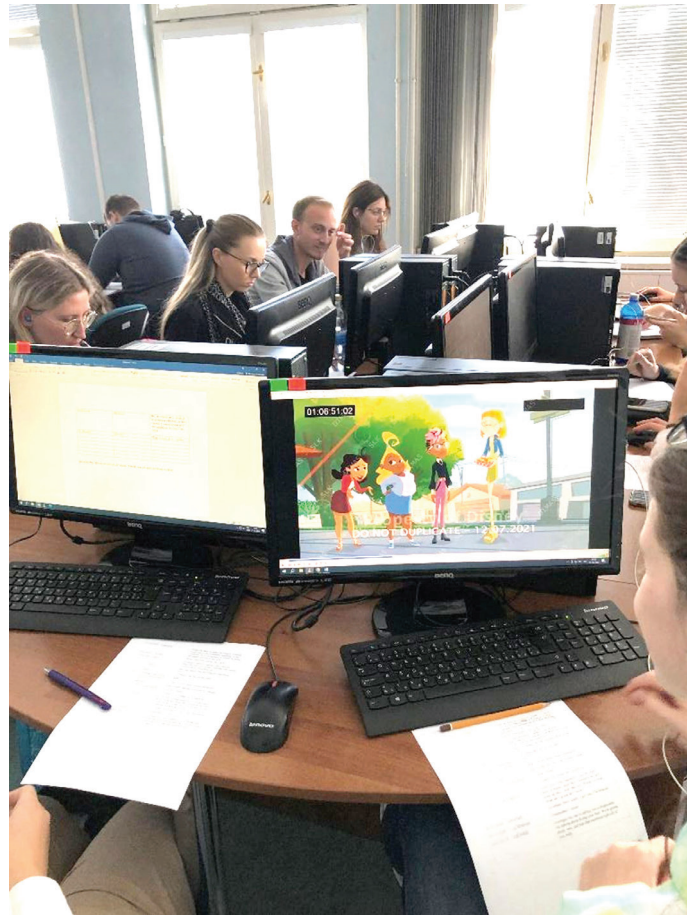

Obr. 8 Jesenná škola audiovizuálneho prekladu 2022: Dostupné filmové festivaly (preklad, titulkovanie, inklúzia)

Obr. 9 Jesenná škola audiovizuálneho prekladu 2022: Dostupné filmové festivaly (preklad, titulkovanie, inklúzia)

Obr. 10 Workshop Preklad kultúrnych referencií a reálií – večná dilema dabingového prekladateľa

Obr. 11 Odborný seminár Kultúrny aspekt a jeho podoby v súčasnej translatológii

ZÁVER

Publikácia *Dabingový preklad a preklad titulkov: metodická príručka* poskytuje základné teoretické penzum a usmernenia pri preklade interlingválnych titulkov a dabingovom preklade a úprave dialógov. Našou intenciou bolo vytvoriť materiál slúžiaci na základné teoretické i praktické oboznámenie sa s dvomi základnými a zároveň frekventovane využívanými typmi audiovizuálneho prekladu v prekladateľskom sektore. Publikácia je určená pre študentstvo prekladateľstva-tlmočníctva, začínajúcich audiovizuálnych prekladateľov a prekladateľky, ale aj pre vyučujúcich audiovizuálneho prekladu v prekladateľských či jazykovo orientovaných študijných programoch. V prípade, ak sa vyučujúci pohrávajú s myšlienkou zaviesť do výučby predmet zameraný na audiovizuálny preklad, veríme, že publikácia môže poslúžiť aj ako motivačný faktor.

LITERATÚRA

- CAIMI, A. – PEREGO, E. 2002. La sottotitolazione: lo stato dell'arte. In: *Cinema: Paradiso delle lingue. I sottotitoli nell'apprendimento linguistico*. RILA 1-2/2002. s. 19 – 52.
- DÍAZ-CINTAS, J. 2008. Pour une classification des sous-titres à l'époque du numérique. In: *La traduction audiovisuelle: Approche interdisciplinaire du sous-titrage*. Groupe de Boeck: Bruxelles, 2008. s. 27 – 41.
- DÍAZ-CINTAS, J. – REMAEL, A. 2021. *Subtitling: Concepts and practices*. London: Routledge, 2021.
- GAMBIER, Y. 2013. The position of audiovisual translation. In: *The Routledge Handbook of Translation Studies*. London: Routledge. s. 45 – 59.
- KARAMITROGLOU, F. 1998. A Proposed Set of Subtitling Standards in Europe. In: *Translation Journal*, roč. 2, č. 2, s. 1 – 15.
- KOMPASOVÁ, A. 2023. *Kompetenčný profil slovenského dabingového prekladateľa*. Rigorózna práca. 2023. Nitra: FF UKF v Nitre.
- KÜNZLI, A. 2024. Untertitelung. In: *Handbuch Audiovisuelle Translation. Arbeitsmittel für Wissenschaft, Studium, Praxis*. Berlin: Frank & Timme, 2024. s. 107 – 122.
- LUYKEN, G. M. 1991. *Overcoming Language Barriers in Television: Dubbing and Subtitling for the European Audience*. Manchester: European Institute for the Media.
- PAULÍNIOVÁ, L. 2017. *Proces tvorby audiovizuálneho prekladu. Z papiera na obraz*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- PAULÍNIOVÁ, L. 2016. Typy audiovizuálneho prekladu včera a dnes. In: *Prekladateľské listy 5. Teória, kritika a prax prekladu*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 2016. s. 91 – 104.
- PEREZ, E. – ZAHORÁK, A. – HODÁKOVÁ, S. – KOSCELNÍKOVÁ, M. – UKUŠOVÁ, J. – VEREBOVÁ, E. 2024. *Kultúrna dimenzia v preklade titulkov*. Nitra: UKF v Nitre.
- PEREZ, E. – SECARĀ, A. – ZAHORÁK, A. 2022. *Designing training for audiovisual translation – good practice and innovation in Austria and Slovakia*. Nitra: UKF v Nitre.
- PEREZ, E. – HODÁKOVÁ, S. 2021. *Kontúry filmového prekladu a tlmočenia: základné teoretické koncepty a východiská*. Nitra: FF UKF v Nitre.
- POŠTA, M. 2011. *Titulkujeme profesionálne*. Praha: Apostrof.
- POŠTA, M. 2014. Titulkování v ČR: současný stav opomíjené disciplíny a možnosti do budoucna. In: *Audiovizuálny preklad: výzvy a perspektívy*. Nitra: UKF v Nitre, s. 108 – 121.

- UKUŠOVÁ, J. 2020. Lexikálne a iné špecifiká prekladu titulkov k vybranému audiovizuálnemu dielu. In: *Prekladateľské listy 9. Teória, kritika a prax prekladu*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 2020, s. 106 – 120.
- ZAHORÁK, A. – PEREZ, E. 2024. *Teoretické, praxeologické a didaktické aspekty dabingového prekladu a úpravy dialógov*. Nitra: FF UKF v Nitre.

Andrej Zahorák

Dabingový preklad a preklad titulkov: metodická príručka

Vydavateľ	Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre Filozofická fakulta
Technická redakcia	PaedDr. Peter Horváth
Vydanie	prvé
Rozsah	30 strán
ISBN	978-80-558-2246-4